

**Jadwiga Waźbińska, Zdzisław  
Kawecki**

---

**Wiejski park w Pitynach i jego  
zagospodarowanie**

---

*Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum 9/4, 143-150*

---

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.

## WIEJSKI PARK W PITYNACH I JEGO ZAGOSPODAROWANIE

Jadwiga Waźbińska, Zdzisław Kawecki

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**Streszczenie.** W pracy przedstawiono charakterystykę wiejskiego parku według inwentaryzacji sporządzonej przed 26 laty, którą porównano ze stanem obecnym. W analizie obiektu zwrócono szczególną uwagę na stan zachowania drzewostanu i zagospodarowanie terenu oraz pielęgnację parku. Z oceny zespołu autorskiego wynika, że cały obiekt wymaga renowacji z usunięciem nadmiaru siewek drzew i krzewów, wyznaczenia ścieżek spacerowych. Przed tym musi być sporządzony szczegółowy plan zagospodarowania terenu. Przeniesienia lub likwidacji wymaga chów inwentarza w bezpośrednim sąsiedztwie z parkiem i ogródków warzywnych.

**Słowa kluczowe:** park w Pitynach, drzewostan przed 26 laty, stan aktualny

### WSTĘP

W architekturze krajobrazu najważniejszą rolę odgrywają: rzeźba terenu, istniejąca roślinność, gleba, a także potrzeby społeczne i kultura regionu [Gadomska i in. 2004]. Na Warmii i Mazurach rzeźba terenu jest bardzo urozmaicona. Istnieje też duża zmienność glebowa, bogata sieć cieków i naturalnych zbiorników wodnych. Wszystko to było i jest korzystnym czynnikiem dla rozwoju roślinności, zwłaszcza drzew i krzewów leśnych i parkowych [Kawecki 2005].

Według Waltera [1976] w strefie borealno-nemoralnej dobrze rozwijają się i rosną drzewostany zarówno iglaste, jak i liściaste. W terenie tym istniała wielowiekowa tradycja urządzania w otoczeniu siedzib ziemskich (dwory i pałace) parków i ogrodów [Jackiewicz-Garniec i Garniec 2001]. Do nasadzeń w parkach wykorzystywano głównie gatunki drzew i krzewów rodzimego klimatu umiarkowanego. Czasami introdukowano roślinność pochodzenia amerykańskiego [Ławrynowicz 1992].

Park wiejski w Pitynach w większości posiada roślinność drzewiastą odpowiadającą rosnącej w lasach mieszanych południowej części województwa warmińsko-mazurskiego.

---

Adres do korespondencji – Corresponding author: Jadwiga Waźbińska, Katedra Ogrodnictwa, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Romana Prawocheńskiego 21, 10-957 Olsztyn, e-mail: katogr@uwm.edu.pl

Celem badań było przedstawienie głównej roślinności w parku w Pitynach oraz zmian, które zaistniały w okresie ostatnich 26 lat. Zaproponowano także pewne przekształcenia w dotychczasowym stanie.

## MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Pityny są miejscowością położoną w gminie Miłakowo w woj. warmińsko-mazurskim. Jest to wieś usytuowana w odległości około 5 km od Miłakowa. Park w Pitynach zarejestrowano jako park wiejski, a jego nazwa podana jest w Dzienniku Urzędowym WRN w Olsztynie [Dziennik Urzędowy... 1997]. Po niemiecku Pityny nazywały się Pittehen [Rospond 1951].

Park we wsi Pityny założono na terenie dóbr rycerskich. W XVIII w. obejmowały one obszar 488 ha [Chlebowski i Walewski 1887]. Kształtując park, wykorzystano charakter i właściwości terenu. Kompozycją krajobrazową objęto przestrzenie okolicznych łąk i pól, przede wszystkim widok nad rzekę Pasłękę, nad brzegiem której położony jest park. W drugiej połowie XVIII w. wzniesiono w Pitynach dwór obejmujący przypuszczalnie 18 komnat. Wokół dworu założono park.

W czasie ostatniej wojny dwór został poważnie uszkodzony. W okresie powojennym następowała powolna jego dewastacja. Ostatecznie rozebrano go w 1952 r. Piwnice dworu, które zachowały się w dobrym stanie, posłużyły jako fundament do budowy baraku mieszkalnego na potrzeby PGR Pityny. Z dawnych zabudowań przetrwały tylko fragmenty schodów. Na terenie zabudowań i podwórza dworskiego są aktualnie wyгородzone działki warzywne i pobudowane szopki do chowu drobiu. Szpeci to i utrudnia wejście do parku.

Z uwagi na brak ksiąg wieczystych i ksiąg katastralnych dla opisywanego obiektu nie udało się zarejestrować kolejnych właścicieli parku w Pitynach. Wiadomo jest, że w latach 1945–1946 majątek, na terenie którego znajdował się park, rozparcelowano, a zabudowania i dwór przeszły na własność państwa. Utworzono tam Państwowe Gospodarstwo Rolne Pityny.

Park ma powierzchnię 2,5 ha o kształcie nieregularnym. W przeszłości miał trwale murowane ogrodzenie, które aktualnie nie istnieje. Z dawnych założeń parkowych zachowały się masywy starodrzewia z lipą drobnolistną (*Tilia cordata* Mill.), klonem pospolitym (*Acer platanoides* L.), kasztanowcem białym (*Aesculus hippocastanum* L.) i olszą czarną (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.). Nad wąwozem rzeki jest zachowana ścieżka spacerowa. Obiekt nie jest związany z żadną ważną postacią historyczną, jak również wydarzeniem historycznym.

Badania związane z ewidencją drzew i krzewów w wiejskim parku w Pitynach przeprowadzono na potrzeby Urzędu Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki oraz Konserwatora Zabytków we wrześniu 1979 r. Autorzy pracy odnoszą się do tamtego stanu i obecnego (po 26 latach).

W pracy zestawiono porównawczo stan liczbowy drzew i krzewów, oceniono ich zdrowotność, przeprowadzono ponowną lustrację terenu i ustny wywiad z mieszkańcami baraku mieszkalnego. Wykonano dokumentację fotograficzną i oceniono stan aktualny obiektu. Wyniki zestawiono w tabelach, w opisie i we wnioskach.

## WYNIKI I DYSKUSJA

Przed 26 laty na terenie parku zinwentaryzowano 15 gatunków drzew (łącznie 415 okazów). Zestawienie gatunków podano w tabelach 1 i 2. W podszyciu ponadto stwierdzono występowanie około 30 gatunków roślin zielnych, w tym pospolite trawy i rośliny dwuliścienne uważane za pospolite chwasty (pokrzywa, podagrycznik itp). Nie stwierdzono występowania gatunków rzadkich lub introdukowanych.

Tabela 1. Cechy morfologiczne drzew parku wiejskiego w Pitynach wg inwentaryzacji z 1979 r.  
Table 1. Morphological characters of trees in a rural park in Pityny according to an inventory made in 1979

Lp. No.	Gatunek Species	szt. no.	Wysokość [m] Height [m]	Pierśnica [cm] Breast height [cm]	Zasięg korony [m] Tree-crown range [m]
1.	<i>Acer platanoides</i> L. Klon pospolity – norway maple	38	18–25	100–250	masyw. massive
2.	<i>Aesculus hippocastanum</i> pyr. Kasztanowiec biały – white horse-chestnut	43	18–25	80–130	5–7
3.	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn. Olsza czarna – black alder	23	15–20	20–80	4–6
4.	<i>Carpinus betulus</i> L. Grab pospolity – european hornbeam	8	15–18	70–140	5–8
5.	<i>Picea excelsa</i> link. Świerk pospolity – norway spruce	6	18–20	60–120	4–5
6.	<i>Fagus sylvatica</i> L. Buk pospolity – european beech	4	25–30	140–350	masyw. massive
7.	<i>Fraxinus excelsior</i> L. Jesion wyniosły – european ash	15	18–20	100–250	masyw. massive
8.	<i>Robinia pseudoacacia</i> L. Robinia akacjowa – false acacia	5	15–20	60–80	3–4
9.	<i>Quercus robur</i> L. Dąb szypulkowy – english oak	12	25–30	150–180	masyw. massive
10.	<i>Quercus robur</i> L. ‘Fastigiata’ Dąb szypulkowy odmiana kolumnowa – english oak var. ‘Fastigiata’	1	28	130	4–5
11.	<i>Pinus silvestris</i> L. Sosna pospolita – scotch pine	1	24	140	5–6
12.	<i>Tilia cordata</i> mill. Lipa drobnolistna – small-leaved lime	250	25–30	130–300	masyw. massive
13.	<i>Tilia platyphyllos</i> scop. Lipa szerokolistna – broad-leaved lime	2	20–32	180–200	masyw. massive
14.	<i>Tsuga canadensis</i> corr. Choina kandyjska – canadian hemlock	5	12–15	80–100	4–5
15.	<i>Betula verrucosa</i> ehrh. Brzoza brodawkowata – common birch	2	15–20	100–150	6–7
Razem:				415 sztuk	
Total:				415 trees	

Tabela 2. Charakterystyka krzewów parku wiejskiego w Pitynach wg inwentaryzacji z 1979 r.  
Table 2. Characteristics of shrubs in a rural park in Pityny according to an inventory made in 1979

Lp. No.	Gatunek Species	Powierzchnia [m <sup>2</sup> ] Area [m <sup>2</sup> ]	Wysokość [m] Height [m]
1.	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. Głóg jednoszyjkowy – whitethorn	3	3–8
2.	<i>Corylus avellana</i> L. Leszczyna pospolita – hazel	147	5–9
3.	<i>Euonymus europaeus</i> L. Trzmielina pospolita – common spindle tree	7	1,5–2
4.	<i>Rubus idaeus</i> L. Malina właściwa – wild raspberry	8	1,5–2
5.	<i>Symphoricarpos albus</i> (L.) S.F. Blake Śnieguliczka biała – common snowberry	45	1–2
6.	<i>Syringa vulgaris</i> L. Bez lilak – common lilac	40	2–3
7.	Porost klonów, jesionów, grabów, lip Stand composed of maples, ashes, hornbeams and lindens	380	–
	Razem: Total:	600	–

Z zestawień tabelarycznych wynika, że dominującymi gatunkami drzew były lipa drobnolistna, kasztanowiec biały, klon pospolity i olsza czarna, a krzewów – leszczyna pospolita i śnieguliczka biała. Znaczną powierzchnię zajmowały naturalne siewki i odrosty drzew i krzewów.

Analiza drzewostanu parku przeprowadzona w lipcu 2005 r. wykazała zmniejszenie się liczby niektórych gatunków. W kompleksie zabudowy mieszkalnej wycięto klon, który jak wynika z relacji mieszkańca był chory i zagrażał zabudowie. Wycięto też cztery choiny kanadyjskie, pozostała jedna. W kompleksie drzew przy drodze do Miłakowa stwierdzono siedem drzew robinii akacjowej, co można uznać za dodatni przyrost ilościowy w odniesieniu do wykazu sprzed 26 laty.

W drzewostanie sąsiadującym bezpośrednio z rzeką, na skraju wąwozu, stwierdzono wycięcie trzech lip i czterech klonów. Wycinka ta była konieczna po wietrze huraganowym przed kilku laty (z relacji mieszkańców wsi). Dwa pnie lip i klonów wykazywały próchnicę wewnętrzną drewna. Usunięto cztery drzewa jesiona wyniosłego z podobnych przyczyn. Rysunek 1 przedstawia pień ściętej lipy na tle rzeki i młyna.

Zaobserwować można, że w najbliższym czasie trzeba będzie usunąć kilka robinii (od trzech do czterech) ze względu na silne pochylenie, a także dwa klony i jedną lipę.

W ogólnym zarysie można stwierdzić, że po 26 latach stan ilościowy drzew i krzewów wiele się nie zmienił. Nie zaobserwowano dewastacyjnego wycinania sta-



Rys. 1. Pień ściętej lipy, w głębi młyn (fot. A. Ważbiński)

Fig. 1. Trunk of a cut-down linden, a mill at the back (phot. A. Ważbiński)

rodrzewu, a powstałe ubytki wynikają z naturalnego starzenia i niekorzystnych zjawisk klimatycznych (huragany). Rysunek 2 przedstawia młyn na rzece Pasłęka oraz część parku użytkowanego przez osobę prywatną.

Obserwuje się naturalny odrost gatunków drzew i krzewów, które występują w wiejskim parku Pityny.

Według autorów w obecnym drzewostanie należy przeprowadzić prace pielęgnacyjne. Niektóre stare drzewa klonów, lip, dębów i jesionów wymagają usunięcia ostro rozwidlonych rozgałęzień (niebezpieczeństwo rozłamania) i zasychających konarów. Odsłonięcia wymaga widok na rzekę, śluzę i młyn po przeciwnej stronie cieku. Istnieje również potrzeba utworzenia lepszego widoku na zakole rzeczne i ozdobny porost lepiężnika różowego (*Petasites hybridus* G.M.Sch. = *P. officinalis* Moench). Brak prac pielęgnacyjnych powoduje, że park w niektórych miejscach staje się mało dostępny (rys. 3).

Istniejące ogródki warzywnicze i wybiegi dla kur i kaczek ogrodzone mało estetycznymi drutami, siatkami i sztachetami utrudniają, a nawet uniemożliwiają, wejście do parku od strony zabudowań mieszkalnych. Autorzy sugerują, by władze gminy wydzieliły inny teren dla ogrodów i chowu drobnego inwentarza, a teren bezpośrednio przylegający do parku zagospodarować jako miejsce wypoczynku (trawniki, ławki, rozarium z drobną architekturą ogrodową).

W architekturze krajobrazu ważną rolę odgrywa odpowiednia kompozycja różnych roślin drzewiastych i zielnych. Jak podaje Gadomska i in. [2004], rośliny do nasadzeń parkowych wymagają doboru właściwego stanowiska i gleby, doboru gatunku i odmiany.



Rys. 2. Młyn na Pasłęce z częścią parku użytkowanego przez osobę prywatną (fot. A. Ważbiński)

Fig. 2. Mill on the Pasłęka River with a part of the park used by a private person (phot. A. Ważbiński)

Park wiejski w Pitynach wymaga pielęgnacji odnawiającej zarówno w zakresie dosadzenia innych gatunków drzew i krzewów, jak i organizacji przejść w postaci ścieżek i alejek. Raczkowski [1977] uważa, że parki podworskie powinny być uporządkowane i pełnić funkcje wypoczynkową i rozrywkowo-rekreacyjną dla dorosłych i dla dzieci. W odczuciu autorów powinno być dosadzonych więcej gatunków iglastych i to zarówno drzew, jak i krzewów (świerki, sosny, jodły, cisy, tuje, jałowce itp.). Dobierając rośliny, należy brać pod uwagę ich zapotrzebowanie wodne, świetlne i glebowe, a także wytrzymałość na niskie temperatury. Kryńska i Kawecki [1980] do nasadzeń parkowych w regionie północno-wschodnim Polski polecają brzozę brodawkowatą, glóg dwuszyjkowy pełnokwiatowy, jarzębinę, klon jesionolistny, topole Simona i włoską, wierzbę białą zwisającą, dęby, graby, jesiony i lipy. Z roślin iglastych dobrze rosną sosny, jałowce, jodły i świerki, a także cisy.

W zagospodarowaniu parku wiejskiego w Pitynach, który w przewadze przypomina raczej las liściasty, należy zachować wielowarstwowość roślinności [Walter 1976]. Ważnym elementem krajobrazu jest rzeka Pasłęka, z którą w sposób naturalny związany jest park. Bliskość cieku wodnego i atrakcyjność terenu może być wykorzystana na potrzeby turystyczne. Jak podaje Ważyński [1997], lasy parkowe powinny tworzyć drzewostany złożone z gatunków o bardzo dobrych walorach estetycznych, nierównomiernym zwarciu koron i bogatym składzie gatunkowym.



Rys. 3. Klony wymagające pielęgnacji (fot. A. Waźbiński)  
Fig. 3. Maples that require tending (phot. A. Waźbiński)

Renowacja parku w Pitynach powinna być realizowana stopniowo z zaangażowaniem środków nie tylko Urzędu Gminy. Powinno się to odbywać w zgodzie z zachowaniem wszystkich wartości przyrodniczych, kulturowych i wizualnych okolic Pityn. Żarska [2003] uważa, że na ochronę krajobrazu składają się głównie te trzy wymienione części składowe.

## WNIOSKI

1. Wiejski park w Pitynach stanowi miejsce wypoczynku dla miejscowej ludności i nielicznych turystów. Drzewa i krzewy tworzą naturalną osłonę przed erozją wodną dla skarp rzeki Pasłęka. Stwarzają dobre siedlisko dla wielu gatunków ptaków i drobnych ssaków.

2. Stopień przetrwania starodrzewia jest średni. Niektóre drzewa wymagają leczenia. Potrzebne jest cięcie pielęgnacyjne konarów z usunięciem zasychających i zagrażających wylamaniem.

3. W parku nie stwierdzono drzew o charakterze pomników przyrody. Brak jest też gatunków uznawanych za rzadkie.

4. Na terenie parku brakuje elementów architektury i małej architektury ogrodowej. Po zachodniej stronie rzeki przetrwał młyn wodny, śluza i kaskady. Badany obiekt nie przedstawia większej wartości historycznej.



5. W odniesieniu do opisu ewidencyjnego z roku 1979 nie stwierdzono istotnych zmian. Ubyło jedynie kilka drzew starodrzewia, które usunięto po huraganach i ze względu na stan zdrowotny. W parku należy przeprowadzić prace pielęgnacyjne: uporządkować podrost, oczyścić ścieżki i alejki z siewek drzew i krzewów oraz chwastów, przenieść na inny teren chów zwierząt gospodarskich i ogródki warzywne, oczyścić park ze śmieci (puszki, butelki itp.).

6. Uporządkowanie terenu parku i otoczenia bezpośrednio łączącego się z parkiem wymaga większego zaangażowania mieszkańców Pityn i władz gminy. Powinien być sporządzony plan ekorozwoju całej gminy z wydzieleniem zagospodarowania Pityn wraz z parkiem i odcinkiem rzeki Pasłęka. Atrakcyjność miejsca może być zachętą dla inwestorów np. do zainwestowania w hotel, restaurację lub agroturystykę.

## PIŚMIENNICTWO

- Chlebowski B., Walewski W., 1987. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, 8, 234.
- Dziennik Urzędowy WRN w Olsztynie, 5 z. 30.06.1977 r., poz. 4.
- Gadomska E., Gańko K., Garczarczyk M., Zinowicz-Cieplik K., 2004. Podstawy architektury krajobrazu. Cz. I. Hortpress sp. z o.o., Warszawa, 151.
- Jackiewicz-Garniec M., Garniec M., 2001. Pałace i dwory dawnych Prus Wschodnich. Studio ARTA, Olsztyn, 398.
- Kawecki Z., 2005. Drzewa i krzewy przydatne do zadrzewień krajobrazowych Warmii i Mazur. Tożsamość Ziemi Warmińskiej. Monografia. WSZ. Lidzbark, 78–90.
- Kryńska W., Kawecki Z., 1980. Rośliny ozdobne. Węzłowe zagadnienia Rolnictwa północno-wschodniej Polski. Red. W. Niewiadomski, C. Lewicki. PWRiL, Warszawa, 153–154.
- Ławrynowicz M., 1992. Rośliny pochodzenia amerykańskiego zadomowione w Polsce. Szlak Nauki ŁTW, Łódź, 180.
- Raczkowski S., 1977. Urządzanie terenów zieleni. PWRiL, Warszawa, 206.
- Rospond S., 1951. Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, 240.
- Walter H., 1976. Strefy roślinności a klimat. PWRiL, Warszawa, 244.
- Ważyński B., 1997. Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji, 216.
- Żarska B., 2003. Ochrona Krajobrazu. Wyd. SGGW, Warszawa, 240.

## MANAGEMENT OF A RURAL PARK IN PITINY

**Abstract.** The paper presents the characteristics of a rural park according to an inventory made 26 years ago, as compared with the current state. Particular attention was paid to tree stand preservation, land management and development, and park maintenance. The authors share the opinion that the park needs renovation, including the removal of excess tree and shrub seedlings, as well as the determination of footpaths and walkways. In addition, a detailed land management plant should be drawn up. Animal farms and vegetable gardens located in the immediate vicinity of the park should be transferred or closed down.

**Key words:** park in Pityny, tree stand 26 years ago, current state

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 18.02.2009